

dr Ewa Rudnicka
Wydział „Artes Liberales”
Uniwersytet Warszawski
Nowy Świat 69
00-046 Warszawa

ZAŁĄCZNIK NR 1

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Ewa Rudnicka

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

Doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa stopień naukowy z wyróżnieniem nadany uchwałą Rady Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 11.03.2003 r. na podstawie rozprawy pt. *Opis znaczeń metaforycznych jednostek językowych jako zagadnienie leksykologiczne i leksykograficzne w świetle polskiej tradycji słownikarskiej*, promotor w przewodzie doktorskim: prof. dr hab. Andrzej Markowski, recenzenci: prof. dr hab. Teresa Dobrzyńska-Janusz, prof. dr hab. Stanisław Dubisz.

Magister w zakresie literaturoznawstwa i językoznawstwa (dyplom z wyróżnieniem), tytuł uzyskany 29.05.1998 r. po ukończeniu studiów na kierunku filologia polska w systemie Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i obronie pracy magisterskiej pt. *Rola tytułu i jego typologia w poezji polskiej*, promotor: dr hab. Wincenty Cesluk-Grajewski, recenzent: prof. dr hab. Andrzej Markowski.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Uniwersytet Warszawski, Wydział „Artes Liberales”, od 1.10.2009-..., stanowisko adiunkta.

Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki, 1.10.2003-30.09.2009, stanowisko adiunkta w Zakładzie Leksykologii i Kultury Języka Instytutu Języka Polskiego UW.

Uniwersytet Warszawski, Poradnia Językowa UW, 1.05-31.07.2003, pracownik merytoryczny.

Fundacja „Instytut *Artes Liberales*”, 2000-2001, pracownik administracyjno-naukowy.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz.U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz.U. z 2016 r. poz. 1311.)
-

a) tytuł osiągnięcia naukowego:

Słownik jako tekst kultury. Czynniki kulturowe w praktyce leksykograficznej

b) autor i tytuły publikacji z adresami bibliograficznymi:

Kolejność przytaczanych poniżej artykułów wynika z ich ważności dla ogólnej koncepcji osiągnięcia oraz logiki powiązań tematycznych w obrębie cyklu.

1. Ewa Rudnicka, 2016, *Istotne zmiany w polskiej refleksji metaleksykograficznej*, „Prace Filologiczne”, t. LXIX, s. 399-428.
2. Ewa Rudnicka, 2016, *Słownik jako tekst kultury*, „Język Polski”, t. XCVI, z. 4, s. 47-64.
3. Ewa Rudnicka, 2013, *Konwencje tytułowania słowników w początkach leksykografii nowopolskiej na przykładzie dzieł S. B. Lindega i A. Osieńskiego*, „Prace Filologiczne”, t. LXIV, s. 299-315.
4. Ewa Rudnicka, 2010, *Leksykograficzne egzemplum. Sposoby wykorzystania cytatów i kolokacji w polskich słownikach ogólnych*, [w:] I. Burkacka, R. Pawelec, D. Zdunkiewicz-Jedynak (red.), *Słowa – kładki, na których spotykają się ludzie różnych światów*, Wydawnictwo Wydziału Polonistyki UW, Warszawa, s. 111-126.
5. Ewa Rudnicka, 2015, *Elementy informacji gramatycznej w słowniku pod red. Tadeusza Lehra-Spławińskiego jako przykład uwarunkowań socjo-kulturowych w leksykografii*, „LingVaria”, t. X, nr 1, s. 287-298.
6. Ewa Rudnicka, 2014, *O kontekście historycznym oraz recepcji w polskiej metaleksykografii przedwojennego słownika języka polskiego pod redakcją Tadeusza Lehra-Spławińskiego*, „Język Polski”, t. XCIV, z. 2, s. 93-103.
7. Ewa Rudnicka, 2006, *O dziewiętnastowiecznym rękopisie „Bogactw mowy polskiej” autorstwa Alojzego Osieńskiego z perspektywy XXI w.*, „Prace Filologiczne”, t. LI, s. 353-378.
8. Ewa Rudnicka, 2013, *Kresowe ambicje leksykograficzne w XIX w. – założenia metodologiczne do zbioru bogactw mowy polskiej*, [w:] A. Janicka, G. Kowalski, Ł. Zabielski (red.), *Pogranicza, Kresy, Wschód a idee Europy*, Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok, s. 221-241.
9. Ewa Rudnicka, 2005, *Recepcja mechanizmów myślenia argumentacyjnego w mikrostrukturze opracowań leksykograficznych*, „Forum artis rhetoricae. Acta guater in anno edita in quibus historia, ratio ususq. rhetoricae tractantur”, nr 1-2 (3-4), s. 77-105.
10. Ewa Rudnicka, 2007, *Retoryka w dziejach słownictwa na przykładzie dawnej leksykografii polskiej – zarys recepcji*, [w:] A. Mikołajczuk, R. Pawelec (red.),

- Na językoznawczych ścieżkach*, Wydawnictwo Naukowe „Semper”, Warszawa, s. 225-231.
11. Ewa Rudnicka, 2015, *Czy stereotypy mieszkają w słowniku? Czy to etycznie? – o stereotypowości opracowań leksykograficznych*, „Studia Pragmalingwistyczne”, t. 7, s. 167-178.
 12. Ewa Rudnicka, 2016, *The Reception of Classical Antiquity in Polish Lexicography for Children and Young Adults*, [w:] K. Marciniak (ed.), *Our Mythical Childhood. The Classics and Literature for Children and Young Adults*, Koninklijke Brill, Leiden – Boston, s. 143-168.
 13. Ewa Rudnicka, 2007, *Stosowanie nowych metod leksykograficznych w odniesieniu do słowników współczesnych i dawnych*, [w:] D. Kuźmina (red.), *Bibliologia: problemy badawcze nauk humanistycznych*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa, s. 262-273.

c) omówienie celu naukowego ww. prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Na osiągnięcie naukowe zatytułowane *Słownik jako tekst kultury. Czynniki kulturowe w praktyce leksykograficznej*, będące postawą przewodu habilitacyjnego, składa się cykl trzynastu artykułów powiązanych tematycznie, publikowanych w recenzowanych czasopismach oraz tomach pokonferencyjnych lub monograficznych. Celem naukowym cyklu jest wydobyć i podkreślić w badaniach metaleksykograficznych roli czynników kulturowych, które na ogół są pomijane lub traktowane marginalnie, i dzięki temu spojrzeć na słowniki z nowej perspektywy, jak również rozwinąć metodologię badań metaleksykograficznych.

Jeszcze do niedawna bowiem w ujęciach badaczy językoznawców jednym z najsilniejszych nurtów metaleksykograficznych był nurt krytyczny – skupiano się przede wszystkim na ocenie użyteczności słownika i wiarygodności zawartego w nim opisu jednostek leksykalnych oraz ocenie poziomu warsztatu leksykograficznego, jego zaawansowania i stopnia doskonałości rzemieślniczej. Najważniejsze zdawało się wartościowanie słowników, bez wnikania w to, czego rezultatem były określona forma i treść słownika. Nie zwracano więc specjalnej uwagi na kontekst kulturowy danego opracowania. Badaczem utrwalającym taki nurt był, jak się wydaje, Witold Doroszewski, który mimo dostrzegania roli czynników kulturowych – w swoich pracach główny nacisk kładł jednak na oceniający sposób traktowania słowników.

Czynniki wynikające z kontekstu sytuacyjnego, w jakim powstają opracowania leksykograficzne, mają niebagatelne znaczenie w dogłębnym rozumieniu wytworów leksykografii – słowników. To kulturowe uwarunkowanie leksykografii jest oczywiście

w wypadku jednego słownika bardziej wyraziste, w wypadku innego – mniej, można jednak twierdzić, że w każdym słowniku da się znaleźć coś, co można określić piętnem czasu, zwierciadłem współczesnej mu kultury. Śladów tych czynników należy szukać w poszczególnych elementach makro- i mikrostruktury słowników oraz ich zawartości poprzez rozpatrywanie ich właściwości formalnych i treściowych. Koncepcja „rozumienia leksykografii” postulowana na polskim gruncie przez Tadeusza Piotrowskiego¹ (Piotrowski 2001), ale też uwzględniana w badaniach przez innych autorów (por. m.in. Bańko 2001, Gruszczyński 2000, Majdak 2008, Matuszczyk 2006, Nowowiejski 2011, Walczak 1991, Zmigrodzki 2008) jest mi bardzo bliska, zwłaszcza że zachęca do analizy kulturowej dorobku leksykograficznego. Wychodzę bowiem z założenia, że słowniki to teksty kultury i do pełnego ich rozumienia niezbędne jest uważne czytanie ich zawartości i rozważne wiązanie obserwacji wynikających z takiej lektury z kontekstem kulturowym, w którym dane opracowania powstały. By móc realizować postulat „rozumienia leksykografii”, konieczne wydaje się odpowiednie podejście odbiorcy do słownika, metodologicznie zbliżone przykładowo do techniki *close reading*² stosowanej na gruncie teorii literatury. Takie bliskie czytanie bazujące na szczegółach, sygnałach dających się zaobserwować w makro- i mikrostrukturze słownikowego tekstu, w sposobie wypełniania elementów mikrostrukturalnych zawartością treściową pozwala na stawianie istotnych pytań, na które odpowiedzi można znaleźć po rozważeniu właściwego kontekstu – przede wszystkim kulturowych czy historycznych uwarunkowań. Odpowiednie sprofilowanie kontekstu jest zadaniem niewątpliwie nienależącym do łatwych, wymaga ostrożności i umiejętności, daje jednak ciekawe, moim zdaniem, rezultaty. Niezależnie od bezpośrednich analiz tekstowych za ważne poczytuję wprowadzanie do badań metaleksykograficznych automatycznych metod analizy tekstu, które bazują na czysto statystycznych danych językowych, dzięki czemu mogą stanowić w pewnym zakresie weryfikację wniosków wyciąganych z analiz konwencjonalnych i być podstawą do nowych hipotez.

Tak więc „rozumienie leksykografii” zasadzałoby się w moim mniemaniu na analizie kulturowej słowników, poprzedzonej skrupulatną analizą formalną tekstów słownikowych i uzupełnionej automatycznymi analizami tekstu. Uprawianie tego rodzaju „rozumienia słowników” było celem moich refleksji i działań w ostatnich latach.

By odnaleźć właściwą ścieżkę metodologiczną za istotne uznałam prześledzenie rozwoju polskiej myśli metaleksykograficznej, czemu jest poświęcony tekst zatytułowany *Istotne zmiany w polskiej refleksji metaleksykograficznej*. Artykuł wpisuje się w problematykę badań nad teoretyczno-metodologicznymi podstawami opisu leksykograficznego. Celem studiów była z jednej strony refleksja nad funkcjonowaniem w polskim

¹ Na forum światowym takie podejście prezentuje m.in. Ulrike Hass (Hass 2010) czy Ladislav Žgusta (Žgusta 2006).

² Właściwie postulować by należało nie *close reading*, lecz technikę określaną przez Marjorie Perloff mianem *reading closely*, której pierwszym etapem jest właściwa *close reading* (Perloff 2011).

środowisku naukowym terminu *metaleksykografia*, z drugiej zaś strony – spojrzenie na kształtowanie się polskiej myśli metaleksykograficznej: zwrócenie uwagi na to, jak daleko w przeszłość sięga refleksja o charakterze metaleksykograficznym oraz jaką postać ma ona we współczesnych pracach z zakresu metaleksykografii. Pokazany jest rozwój polskiej myśli metaleksykograficznej, począwszy od XVI-wiecznych głos, a na współczesnych badaniach skończywszy. Szczególnie ważne było dla mnie przyjrzenie się roli poszczególnych głos metaleksykograficznych z okresu XVI-XVIII w. oraz istotnych metodologicznie rozpraw XIX-wiecznych. Natomiast ze względu na obfitość literatury przedmiotu przeglądowo, głównie pod kątem kształtowania się nowych nurtów badawczych, zostały potraktowane studia metaleksykograficzne z okresu XX i XXI wieku. Wskazuję na znaczenie takich nurtów jak historycznoleksykograficzny, metodologiczno-warsztatowy, socjologiczny, kulturowy. Wyodrębnianie się ich i przyrastająca literatura przedmiotu pozwalają wyciągać wnioski na temat pewnej logiki rozwoju polskiej metaleksykografii. Tak ujęta problematyka pokazuje, jak dynamicznym i znaczącym przemianom ulegała metaleksykografia na przestrzeni wieków i z czym te przemiany można wiązać, nie da się jednak zaprzeczyć temu, że na polskim rynku brakuje opracowania o charakterze encyklopedycznym, które by porządkowało i systematyzowało dotychczasowe osiągnięcia w tym zakresie.

Ważnym dla mnie tekstem jest również artykuł pt. *Słownik jako tekst kultury*, który stanowi wykładnię mojego pojmowania roli słowników i ich zakorzenienia w kulturze. Przedmiotem rozważań w artykule są słowniki ogólne języka polskiego i uwarunkowania kulturowe związane z ich tworzeniem oraz funkcjonowaniem. Istotą rozważań jest wyraźne pokazanie, że słownik to nie tylko środek czy narzędzie służące dokumentacji i przekazywaniu informacji na temat języka, lecz także swoiste repozytorium doświadczenia zbiorowego danej społeczności. Dlatego też postuluję badanie i interpretowanie słowników w taki sposób, jak się to czyni w wypadku innych tekstów kultury.

Punktem wyjścia do refleksji jest rozpatrzenie zagadnienia tekstowości słownika, jego funkcji użytkowej, możliwości i sposobów czytania słowników i ich rozumienia. Rozważam przy tej okazji kwestie szczególności funkcjonowania w wypadku słowników takich kategorii jak temat, autor, spójność tekstowa i charakterystyczna dla tego gatunku tekstu cecha intersubiektywności.

Duże znaczenie w rozważaniach ma kwestia adekwatności odnoszenia do słownika miana tekstu kultury. Słownik pojmowany w kategoriach tekstu kultury można definiować jako wielopoziomową strukturę kodową właściwą danej kulturze, na ogół bardzo regularną i powtarzalną, realizującą określone elementy systemów znaków funkcjonujących w tejże kulturze. Najistotniejszym zaś argumentem za włączaniem słowników do tekstów kultury jest to, że słownik stanowi źródło danych oraz podstawę interpretacji innych tekstów i wpływa na naszą interpretację, a zatem jest integralnym

elementem procesów interpretacyjnych. Istotne jest również to, że słownik ma zwykłą formę określoną przez istniejące w danym społeczeństwie konwencje i ograniczenia, a nadto zawiera w sobie elementy językowego obrazu świata, który podporządkowany przyjętym założeniom, tworzy obraz kolejny – słownikowy obraz świata.

W osobnym passusie poświęconym zmienności konwencji słownikowych jako pochodnej kultury pokazane jest, gdzie konkretnie można szukać w słowniku odzwierciedlenia kultury i w jaki sposób można te przejawy interpretować. Podkreślone jest jednak także to, że w istocie relacja słownik – kultura jest dwukierunkowa. Słowniki noszą na sobie piętno czasu, miejsca i kultury, lecz z drugiej strony – w pewnym stopniu kształtują naszą świadomość i kompetencję językową, a oddziałując w ten sposób na użytkowników języka, pośrednio oddziałują i na rzeczywistość – zarówno językową, jak i pozajęzykową. W takim duchu prowadzę analizy poszczególnych elementów struktury słownikowej.

W tekście pt. *Konwencje tytułowania słowników w początkach leksykografii nowopolskiej na przykładzie dzieł S. B. Lindego i A. Osińskiego* skupiam uwagę na jednym z elementów makrostruktury słownikowej, mianowicie tytule. Tytuł utworu ma bowiem znaczący wpływ na odbiór utworu i niejako profiluje wstępnie jego postrzeganie, a także stanowi stały interpretacyjny punkt odniesienia. Z tych powodów refleksja nad słownikowymi tytułami rozpatrywanymi w kontekście założeń metodologicznych leksykografów i ówczesnej sytuacji historyczno-kulturowej wydaje się ciekawa i ważna. Do analizy wybrałam tytuły dwóch dziewiętnastowiecznych słowników autorstwa Samuela Bogumiła Lindego (SL 1807-1814) i Alojzego Osińskiego (BMP ca. 1806-1840) dokumentujących polszczyznę w zupełnie odmiennej konwencji. Linde w tytule deklaruje, że opisuje język, Osiński zaś – że mowę. Artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, jak można interpretować ten wybór.

Przedstawiona w tekście analiza tego, jak obaj słownikarze definiują i opisują *język* i *mowę*, pozwala postawić tezę, że oba tytuły w całości należy uznać za nazwy wymowne i nieprzypadkowe. U Lindego np. *słownik* w tytule podkreślał narodowy charakter dzieła, a całość sformułowania stylistycznie pasowała do oświeceniowych zasad prostoty, konkretności i jednoznaczności sformułowań tytułowych, u Osińskiego natomiast wybór jako nadrzędnika wyrazu *bogactwa* wskazuje z jednej strony na zgromadzenie w opracowaniu narodowych „dóbr” językowych, a zarazem poprzez metaforę wyraźnie nawiązuje do tytułu dzieła Grzegorza Knapiusza przy zachowaniu rodzimego charakteru sformułowania. W obu przypadkach można zatem dopatrywać się odbicia nie tylko konwencji epoki, lecz także założeń metodologicznych oraz ideologicznych autorów, jak również wyrazu ich patriotycznej postawy.

Istotną częścią przedstawianych badań były analizy poświęcone poszczególnym elementom mikrostruktury. Jednemu z ważniejszych i ciekawszych elementów słownikowej mikrostruktury został poświęcony artykuł zatytułowany *Leksykograficzne*

egzemplum. Sposoby wykorzystania cytatów i kolokacji w polskich słownikach ogólnych.

W tekście skupiam się na omówieniu ilustracyjnej części mikrostruktury artykułu hasłowego w słownikach ogólnych, jaką wypełniają zazwyczaj cytaty, przykłady preparowane lub kolokacje. Celem dociekań jest zwrócenie uwagi na rolę egzemplów słownikowych zarówno w rozwoju metodologii leksykograficznej, jak i w perspektywie ogólnej – ze względu na ich nietuzinkową niekiedy historycznodokumentalną wymowę.

Punktem wyjścia do rozważań jest definicja egzemplum słownikowego i przedstawienie funkcji, jakie egzemplia pełnią w słownikach. W dalszej kolejności podejmuję próbę opracowania typologii materiału egzemplifikacyjnego oraz stworzenia przekrojowego wykazu występowania poszczególnych typów egzemplów w polskich słownikach książkowych poczynawszy od wieku XVI, a skończywszy na XXI. Zestawienie to pokazuje, jakie podejście metodologiczne do tej części artykułu hasłowego mieli polscy leksykografowie na przestrzeni dziejów, i stanowi podstawę do opisu tendencji występujących w tym zakresie oraz zwrócenia uwagi na charakterystyczne zjawiska. Tego rodzaju obserwacje skłaniają do rozważenia uwarunkowań zachodzących zmian i do wskazania pozajęzykowych przyczyn wiążących się ze zmieniającymi się konwencjami leksykograficznymi. Dominacja egzemplów anonimowych we współczesnej leksykografii dowodzi m.in. spadku autorytetu językowego literatury, jak również tego, że w praktyce leksykograficznej coraz większą wagę przywiązuje się obecnie do tego, co powszechne, masowe, co stanowi język „egalitarny”. Wiele z tych zmian wydaje się naturalne i zgodne z logiką, niekiedy jednak okazuje się, że wpływ na zawartość egzemplaryczną artykułów hasłowych mają nawet czynniki, od których, jak by się zdawało, leksykografia powinna być niezależna.

Innemu elementowi słownikowej mikrostruktury został poświęcony artykuł pt. ***Elementy informacji gramatycznej w słowniku pod red. Tadeusza Lehra-Spławińskiego jako przykład uwarunkowań socjokulturowych w leksykografii.*** Celem wywodu jest pokazanie istotnej roli badania kontekstu socjokulturowego w studiach metaleksykograficznych oraz w lepszym rozumieniu i interpretacji słowników jako nie tylko kompendiów językowych, lecz także tekstów kultury.

Przedmiotem studium jest konwencja podawania informacji fleksyjnej, zwłaszcza informacji na temat przypadków gramatycznych, w *Trzaski, Everta i Michalskiego słowniku języka polskiego* redagowanym w międzywojniu przez Tadeusza Lehra-Spławińskiego. Omówiwszy sposób konstruowania zawartości tego segmentu artykułu hasłowego oraz zasadę rządzącą kodowaniem tych informacji, próbuję dociec, jakimi czynnikami mogło być uwarunkowane zastosowanie innowacyjnego leksykograficznie, lecz zarazem nienaruszającego tradycji językoznawczej i bardzo funkcjonalnego rozwiązania, które rzutowało także na późniejsze konwencje konstruowania i kodowania informacji fleksyjnych w polskim słownictwie.

Analiza opisu fleksji rzeczownikowej w słowniku jest rozpatrywana w kontekście analiz licznych gramatyk, zarówno akademickich, jak i popularnych, pochodzących głównie z okresu międzywojnia, które były wówczas powszechnie znane, oraz w kontekście założeń wydawniczych edytora – spółki TEM, na której zamówienie Lehr-Splawiński pracował nad słownikiem. Przypadek tego słownika niewątpliwie świadczy o tym, że uwzględnianie kontekstu socjokulturowego w studiach metaleksykograficznych jest bardzo użyteczne.

Problematyka uwikłania słownika redagowanego przez Tadeusza Lehra-Splawińskiego w kontekst historyczny została również poruszona w artykule zatytułowanym *O kontekście historycznym oraz recepcji w polskiej metaleksykografii przedwojennego słownika języka polskiego pod redakcją Tadeusza Lehra-Splawińskiego*. Celem tekstu jest podkreślenie wagi uwarunkowań historyczno-społecznych w procesie wydawniczym oraz pokazanie, jak okoliczności historyczne mogą skutkować sprzecznościami w opisach bibliograficznych tej samej pozycji wydawniczej.

Bardzo ciekawa historia wydawnicza słownika stanowi dość ważny wątek dziejów polskiej leksykografii. Analizuję podawane do tej pory przyczyny niedokończenia publikacji słownika i sprawdzam, czy wpływ na to mogły mieć też nierozpatrywane dotychczas okoliczności. Sprawdzenie szeregu źródeł prowadzi do wniosku, że decydującą rolę odegrał w tym wypadku nie wybuch II wojny światowej, lecz decyzja Ministerstwa Kultury z lat 50. o zakazie publikacji przez Wydawnictwo TEM „dzieł pomnikowych”, w szczególności encyklopedii i słowników.

By pokazać istotność uwzględniania w badaniach metaleksykograficznych wymiaru materialnego analizowanego dzieła, odwołuję się do kwestii rozbieżności w informacjach na temat tytułu i zakresu materiałowego *[Nowego] słownika...* Przedstawiam dane na temat słownika zawarte we wszystkich dostępnych on-line katalogach bibliotecznych i po weryfikacji w katalogach kartkowych oraz po uważnym obejrzeniu dostępnych egzemplarzy słownika z różnych bibliotek w Polsce, uspójniam ostatecznie i prostuję informacje bibliograficzne: słownik docelowo miał nosić tytuł *Trzaski, Everta i Michalskiego Słownik Języka Polskiego*³, a opublikowany rzeczywiście materiał to 13 zeszytów z hasłami od *a* do *normalny* stanowiących de facto ok. 1,4 tomu z okresu (najprawdopodobniej) październik 1938 – październik 1939. Historia słownika szczególnie wyraźnie pokazuje, jak splot wydarzeń może przesądzać o recepcji słowników i niepełności obrazu historii leksykografii.

Z kolei na to, jak kontekst badawczy i stosowane metodologie mogą wpływać na recepcję i ocenę dzieła, zwraca uwagę tekst pt. *O dziewiętnastowiecznym rękopisie „Bogactw mowy polskiej” autorstwa Alojzego Osieńskiego z perspektywy XXI w.* Artykuł jest poświęcony postaci księdza Alojzego Osieńskiego i jednemu z największych dzieł jego życia.

³ Zachowana oryginalna ortografia.

Uczony pijar przez wiele lat, niezależnie od Samuela Lindego, opracowywał słownik języka polskiego zachowany do dziś jedynie w niekompletnych rękopisach. Kilkunastotomowe dzieło nosi tytuł *Bogactwa mowy polskiej*. W artykule są omówione dokładnie okoliczności powstawania słownika, jego struktura i dotychczasowy stan badań nad tym opracowaniem (wspomniano również niewyjaśnione kwestie dotyczące jego niekompletności). Ponadto podjęto próbę określenia, jak przedstawia się słownik Osińskiego na tle współczesnej typologii opracowań leksykograficznych, przy czym odwoływano się do licznych przykładów zaczerpniętych z różnych słowników. Otóż, *Bogactwa mowy polskiej* są w gruncie rzeczy nie, jak zwykle się podawać w literaturze przedmiotu, słownikiem ogólnym czy frazeologicznym, lecz pierwszym w historii polskiej leksykografii (normatywnym nb.) słownikiem łączliwości gramatyczno-leksykalnej lub innymi słowy – słownikiem syntagmatyczno-kolokacyjnym.

Słownikowi Alojzego Osińskiego (którego analizą zajmowałam się przez kilka lat m.in. w ramach grantu KBN/NCN, czego efektem była elektroniczna publikacja całości dzieła) poświęciłam jeszcze jeden artykuł zatytułowany *Kresowe ambicje leksykograficzne w XIX w. – założenia metodologiczne do zbioru bogactw mowy polskiej*. W tekście skupiłam się na rekonstrukcji i analizie koncepcji słownika narodowego, którą Alojzy Osiński wypracował, kierując się wytycznymi Onufrego Kopczyńskiego oraz uważnie analizując publikowany w tamtym czasie słownik Samuela Lindego. Ważne przy tym było wykazanie, że nie można rozpatrywać i rozumieć tego opracowania bez uwzględnienia problematyki oświeceniowych norm językowych i zabiegów czynionych podówczas około przygotowania słownika narodowego. Opis zamysłów i założeń Osińskiego opiera się na rękopisach leksykografa zachowanych w lwowskim Ossolineum zawierających rozprawy językowe, materiały dydaktyczne (tj. wykłady i ćwiczenia z literatury i języka), przekłady oraz korespondencję i „notaty różne”. Ponieważ słownik Lindego był dla Osińskiego stałym punktem odniesienia, omówione zostały także różnice w zamierzeniach obu słownikarzy. Pokazano również, do jakiego etapu była doprowadzona i w jakich okolicznościach została przerwana praca nad *Bogactwami mowy polskiej* opracowywanymi rzeczywiście zgodnie z przedstawionymi założeniami. Poruszane kolejno kwestie są ilustrowane cytatami fragmentów listów i rozpraw Osińskiego.

Retoryczne aspekty, które odgrywały pewną rolę w koncepcji i ukształtowaniu słownika Osińskiego, stały się przedmiotem mojej uwagi w tekście pt. *Recepcja mecha-nizmów myślenia argumentacyjnego w mikrostrukturze opracowań leksykograficznych*. Zadanie badawcze polegało na odnalezieniu w słownikach znaków obecności myśli retorycznej i czerpania z niej inspiracji do przyjmowania takich czy innych rozwiązań metodologicznych, które wpłynęły na formę pierwszych słowników, a potem oddziaływały także na kształtowanie się nowożytnych i współczesnych konwencji leksykograficznych.

Najważniejsze w dociekaniach były analiza sposobu porządkowania treści na poziomie mikrostruktury oraz wychwytywanie mechanizmów myślenia argumentacyjnego, rozumianych jako wzorowanie się na retorycznych technikach i teoriach argumentacji. W toku wywodu stawiam hipotezę o retorycznej motywacji prototypowego schematu artykułu hasłowego i rozważam go w dwu kategoriach – jako podporządkowanego wzorcowi sylogistycznemu oraz jako podporządkowanego modelowi dowodu. Przeprowadzone analizy prowadzą do wniosków, że silne oddziaływanie retoryki w okresie do końca XVIII wieku mogło wpływać na stosowanie w praktyce leksykograficznej mechanizmu myślenia argumentacyjnego. W wypadku współczesnej leksykografii polskiej można natomiast mówić już tylko o częściowej kontynuacji pewnych rozwiązań przyjętych wcześniej pod wpływem retorycznych metod czy teorii.

Wątki omawiane w tekście poświęconym mechanizmom myślenia argumentacyjnego uzupełniam w artykule pt. *Retoryka w dziejach słownictwa na przykładzie dawnej leksykografii polskiej – zarys recepcji*. Założenia na temat przyczyn i sposobu oddziaływania retoryki na leksykograficzny warsztat pracy są te same, wskazane są natomiast kolejne przykłady powiązań między polskim słownictwem, zwłaszcza dawnym, a dziedzictwem retoryki. Do elementów, w których można upatrywać inspiracji klasyczną sztuką wymowy, zaliczają się: 1. cytaty z literatury (zwłaszcza z antycznych autorów) jako efekt myślenia inwencyjnego polegającego na gromadzeniu w słowniku fragmentów z gatunku sentencji, złotych myśli, definicji, które użytkownik mógł wykorzystać w pracy nad własnym tekstem, 2. kwalifikatory jako etykiety stylistyczne wzorowane na starożytnej teorii trzech stylów, które informowały użytkownika o zgodności danego środka językowego z zasadą decorum i inspirowały słownikowy normatywizm, oraz 3. metafory wiążące się z teorią amplifikacji, której siła oddziaływania wpłynęła na pojawienie się metafor w słownikach jako szczególnie poważanych figur. Syntetycznie, w ujęciu przekrojowym jest omówione funkcjonowanie tych elementów w poszczególnych słownikach. W konkluzji jako najważniejszy ślad tradycji retorycznych w słownictwie wskazane są kwalifikatory.

Uleganie innym mechanizmom w praktyce słownikarskiej jest tematem kolejnego tekstu zatytułowanego *Czy stereotypy mieszkają w słowniku? Czy to etyczne? – o stereotypowości opracowań leksykograficznych*. Artykuł jest poświęcony problematyce stereotypowości w opracowaniach leksykograficznych rozumianej jako kodyfikowanie w słowniku takich jednostek językowych (leksykalnych lub tekstowych), które stanowią reprezentacje stereotypu. Celem przeprowadzonych analiz, było uzyskanie odpowiedzi na pytania: w jakiej formie stereotypy są utrwalane w słownikach?, jaki typ stereotypowości w słownikach dominuje?, jaka jest rola stereotypów w słownikach w obecnej sytuacji kulturowej?, jakie może być oddziaływanie stereotypowości słownikowej na użytkowników opracowań leksykograficznych i z jakimi konsekwencjami dla jakości i funkcjonalności słowników wiąże się odnotowywanie w nich werbalizacji stereotypów?

Podstawę do odpowiedzi i ogólniejszych wniosków stanowiły całościowe kwerendy słownikowe dwóch opracowań, w których obserwowana była werbalizacja stereotypów matki. Analizy prowadzą do wniosku, że stereotypowość w praktyce słownikarskiej jest nieunikniona, nie jest jednak zjawiskiem jednoznacznie negatywnym. W zapisach wskazujących na funkcjonowanie stereotypu można dostrzec istotną wartość dokumentacyjną, ponieważ tego rodzaju notacje pozwalają odkrywać zmienność stereotypów oraz sposobów ich funkcjonowania i werbalizacji, jak również zmienność społecznego systemu wartości.

Innym analizowanym przeze mnie zagadnieniem była obecność w słownikach leksyki związanej z recepcją dziedzictwa antycznego. Temu poświęcony jest artykuł pt. *The Reception of Classical Antiquity in Polish Lexicography for Children and Young Adults*. Przedmiotem studiów były polskie słowniki ogólne adresowane do dzieci i młodzieży. Przyglądałam się zakresowi uwzględniania oraz sposobom opisywania w nich słownictwa związanego z mitologią i szerzej – antykiem. Kwestia ta wydaje się nie tylko ciekawa, lecz także ważna z punktu widzenia edukacji i kształtowania świadomości kulturowej młodych osób oraz ich postaw wobec dziedzictwa cywilizacji europejskiej. Słownikowy opis leksyki związanej z klasyczną starożytnością adresowany do dzieci i młodzieży wiąże się bowiem z pewnymi trudnościami metodologicznymi dotyczącymi głównie zakresu podawanych informacji i ich właściwego wpisania w mikrostrukturę artykułu hasłowego. Przywołując konkretne przykłady słownikowe, pokazuję, jak poszczególni autorzy radzą sobie z tym zagadnieniem oraz jakie ogólne tendencje i prawidłowości można zaobserwować w leksykografii „szkolnej”.

Z kolei w tekście zatytułowanym *Stosowanie nowych metod leksykograficznych w odniesieniu do słowników współczesnych i dawnych* tematem refleksji są możliwości i potrzeby wykorzystywania technik cyfrowych w zakresie leksykografii dawnej i współczesnej. Celem artykułu było zwrócenie uwagi na to, jak nowe narzędzia programistyczne mogą być pomocne w badaniach lingwistycznych i jak wiele korzyści może wynikać ze współpracy lingwistów i bibliologów-informatyków. Użyteczność oprogramowania leksykograficznego jest pokazana na przykładzie *Uniwersalnego słownika języka polskiego*. Ponadto omówiony jest stan cyfryzacji w zakresie leksykografii dawnej i pokazane są możliwości, jakie dąby badaczom ewentualne prace nad wersjami elektronicznymi słowników dawnych, w których edycja tekstowa towarzyszyłaby odpowiednio zindeksowanej edycji w postaci reprodukcji graficznych, tak by można było wszechstronnie wykorzystywać zawartość słowników.

Przedstawione osiągnięcie naukowe jest świadectwem mojej drogi badawczej, którą rozpoczynałam od metaleksykografii w zasadzie autonomicznej – skupionej na badaniu słowników, ich zawartości, zastosowanych w nich metod, i w czasie której stopniowo uświadamiałam sobie szczególną rolę kontekstu historyczno-społecznego

w badaniach metaleksykograficznych. Tym samym zmierzałam metodologicznie w stronę szeroko rozumianej genologii kulturowej, dzięki czemu dobitnie zdałam sobie sprawę z istotności i złożoności związków między formą i treścią słownikarskiego dorobku a codziennością, w której tworzone były poszczególne dzieła.

W omówionych pracach badawczych starałam się dbać o różnorodność spojrzenia na leksykograficzną spuściznę, a zarazem o zróżnicowanie metodologiczne i sięganie po niekonwencjonalne narzędzia badawcze, by móc konfrontować wyniki badań uzyskanych różnymi metodami. Zdobyte w ten sposób doświadczenie stanowi dla mnie ważną podstawę do kontynuacji studiów nad leksykografią ogólną.

Ponadto sądzę, że wyniki przedstawionych powyżej studiów mogą mieć również zastosowanie praktyczne. W polskiej literaturze nie ma do tej pory podręcznika leksykograficznego, słowniki są opracowywane na podstawie instrukcji słownikowych. Jeśliby taki podręcznik miał powstać, na pewno wartościowe byłoby uwzględnienie w nim wskazówek dotyczących zwracania uwagi na kulturowy i kulturotwórczy wymiar słowników, by pracy leksykografów towarzyszyła świadomość działań w tym zakresie. Tymczasem zaś na pewno byłoby dobrze, gdyby wzmianki na ten temat znalazły swoje miejsce w instrukcjach słownikowych (w znanych mi instrukcjach do słowników książkowych nie porusza się tych kwestii) i dzięki temu przyczyniły się do świadomego wykorzystania uwarunkowań kulturowych w tworzeniu przyszłych słowników, np. tych powstających on-line.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych:

Moje szczególne zainteresowanie polską leksykografią ogólną wyrosło z zainteresowań leksykologicznych, a w szczególności semantycznych – kwestie rozwiązywania w leksykografii kłopotliwych przypadków polisemii i homonimii wybrałam swego czasu jako temat językowy na centralny etap Olimpiady Literatury i Języka Polskiego, w której byłam laureatką III miejsca. Natomiast punktem wyjścia moich najważniejszych prac badawczych były studia nad funkcjonowaniem znaczeń metaforycznych w leksykografii, co stanowiło przedmiot mojej rozprawy doktorskiej będącej podstawą monografii wydanej w roku 2004 pod tytułem *Znaczenie metaforyczne w polskiej tradycji słownikarskiej. Studium leksykologiczno-leksykograficzne* (pozycja 2.43)

Ponadto po uzyskaniu stopnia doktora w roku 2003, oprócz 13 tekstów składających się na dzieło naukowe będące podstawą w moim przewodzie habilitacyjnym, opublikowałam jeszcze 11 artykułów w czasopismach punktowanych z listy ERIH lub listy B MNIŚW, 8 tekstów naukowych w monografiach zbiorowych, 31 felietonów filologicznych zamieszczonych w „Poradniku Językowym”, 2 rozdziały z ćwiczeniami do podręcznikowego zbioru ćwiczeń ze stylistyki, opracowywałam hasła

i materiały do 2 publikacji słownikowych i 1 publikacji encyklopedycznej, opracowywałam hasła i redagowałam całość elektronicznej edycji *Bogactw mowy polskiej* Alojzego Osińskiego, przygotowałam szereg opracowań o charakterze edukacyjnym oraz popularyzatorskim, wśród których główną pozycję zajmują opracowania problemowe tematów językowych na pierwszy etap pisemny Olimpiady Literatury i Języka Polskiego oraz na centralny etap ustny OLiJP, redagowałam również zbiór felietonów językowych wydany jako broszurowy dodatek do „Poradnika Językowego”.

Kręgi tematyczne wymienionych publikacji obejmują zagadnienia związane nie tylko ze wspomnianą metaleksykografią, semantyką i leksykologią, lecz także z teorią języka, onomastyką, normatywistyką, historią językoznawstwa, edytorstwem.

Badania nad polskimi słownikami ogólnymi są w dalszym ciągu podstawowym przedmiotem moich zainteresowań; staram się rozszerzać ich zakres zarówno materiałowy, jak i metodologiczny. Owocem tego jest jeden z najświeższych artykułów dotyczący kategorii stylu w badaniach metaleksykograficznych (pozycja 2.1), stanowiący kontynuację mojego cyklu metaleksykograficznego. W tekście rozpatruję nie tylko zasadność wprowadzania kategorii stylu do badań metaleksykograficznych, lecz także możliwości wykorzystania w nich narzędzi stylometrycznych do automatycznego przetwarzania języka naturalnego.

Po określeniu, na czym polegałoby identyfikowanie stylu w słownictwie, podaję propozycję zestawu komponentów stylu, które tworzą trzy zasadnicze filary: ideowy (wartości), strukturalno-edytorski (sygnały) i językowy (wykładniki). Pokazuję na przykładach, jakie są możliwości obserwacji i stylowej interpretacji wybranych komponentów. Jako jedna z wartości stylu omówiona jest ontologia leksykograficzna, jako jeden z sygnałów stylu opisana jest segmentacja tekstu, a leksyka w definicjach i typy egzemplifikacji są podane jako przykłady wykładników stylu.

Użyteczność automatycznych narzędzi stylometrycznych w badaniach nad stylami słownikowymi pokazują wyniki badań z zastosowaniem aplikacji Jasnopis oraz Styło na testowym materiale leksykograficznym (50 haseł słownikowych w jedenastu słownikach ogólnych). Z przeprowadzonych analiz wynika, że w automatycznym badaniu stylu szczególnie użyteczne są takie parametry, jak liczba i długość definicji w haśle, liczba egzemplów, ich długość oraz stopień nominalności w materiale tekstowym. Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić dobrą korelację między analizami automatycznymi a tradycyjnymi obserwacjami eksponentów i wartości stylu w odniesieniu do większości słowników. Oba typy analizy prowadzą do wniosku, że w wypadku opracowań leksykograficznych trudno mówić o czystości stylowej poszczególnych dzieł. Istnieje w nich raczej chimeryzm stylowy bazujący na kilku podstawowych elementach: naukowym, potocznym i literackim. Ich kombinacje i proporcje w poszczególnych słownikach pozwalają mówić o takich leksykograficznych

typach stylowych, jak informacyjno-popularny (np. ISJP), naukowo-instruktażowy (np. USJP), naukowo-dokumentacyjno-literacki (np. SJPD).

Poza leksykografią i metaleksykografią od początku uczestnictwa w życiu akademickim interesowały mnie kwestie słownictwa. Efektem tych dociekań są artykuły poświęcone strukturze leksyki (pozycje 2.50, 2.2), analizom procesów zmian semantycznych i stereotypizacyjnych (pozycje 2.3, 2.47), społecznym aspektom używania języka (pozycja 2.6), teorii języka (pozycje 2.10, 2.11, 2.46, 2.58), procesom migracji onimiczno-apelatywnych i teorii onomastyki (pozycje 2.9, 2.52, 2.53) oraz cykle felietonów filologicznych publikowanych w latach 2009-2013 w „Poradniku Językowym”, jak również na portalu internetowym Wydawnictw UW (pozycje 2.12-2.42, 2.78, 2.77). Równie istotne były dla mnie zagadnienia normatywne, zwłaszcza w aspekcie teoretycznym (pozycje 2.7, 2.51, 2.49, 2.4), przyczynkowo natomiast zajmowałam się problematyką dziejów polskiego językoznawstwa ze szczególniejszym zwróceniem uwagi na dorobek Alojzego Osińskiego (pozycje 2.8, 2.5, 2.48). Ponieważ ważne było dla mnie łączenie rozważań teoretycznych z ich przełożeniem na praktykę, z dużą satysfakcją angażowałam się w prace przy pisaniu słowników (pozycje 2.44, 2.57, 2.56), w prace edytorskie (pozycja 2.45) i w opracowywanie materiałów dydaktycznych (pozycje 2.60-2.72).

W artykułach dotyczących struktury leksyki zajmuję się udziałem nowych potocyzmów w ogóle nowej leksyki polskiej oraz strukturą gramatyczną leksyki ogólnej i związkami tejże struktury z koncepcją R. E. Nisbetta na temat geograficzno-kulturowych uwarunkowań myślenia. Wykonane przeze mnie analizy neologizmów (pozycja 2.50) pozwalają stwierdzić, że neologizmy potoczne stanowią około 20% ogólnej liczby neologizmów i prowadzą do wniosku, że zmiana rangi języka potocznego we współczesnej komunikacji werbalnej ma raczej charakter jakościowy niż ilościowy, czyli częściej używamy potocyzmów, ale nie zwiększamy nadmiernie czy też znacząco ich zasobów. Ponadto badam i omawiam udział słownictwa zapożyczonego w zasobie potocyzmów oraz ich nacechowanie pozytywne i negatywne. Nieco innych charakter mają moje badania nad strukturą gramatyczną leksyki ogólnej (pozycja 2.2): na podstawie analiz polskiego słownictwa dochodzę do wniosku, że w wypadku języka polskiego nie można stwierdzić, czy Polacy są narodem o umysłowości dalekowschodniej, czy amerykańsko-zachodnioeuropejskiej, a sama koncepcja R. E. Nisbetta zawiera zbyt wiele uproszczeń i wymaga krytycznego podejścia.

Z kolei analizując rozwój semantyczny przymiotników *głuchy* i *głupi* (pozycja 2.3), śledziłam zarazem proces ich semantycznego rozpodabniania i pragmatyczne powiązania we współczesnej polszczyźnie, jak również elementy stereotypizacji i językowego obrazu świata wiążące się z pojęciem *głuchego*. Zjawiska stereotypizacyjne na poziomie leksykalnym omawiałam także przy okazji analizy struktur porównawczych o schemacie *głupi jak* + N. z comparandum w postaci nazwy osobowej i comparansem w postaci

nazwy zwierzęcia (pozycja 2.47). Aspektem socjolingwistycznym poświęcam uwagę w artykule na temat perspektyw integracji językowej w kontekście społeczno-ekonomicznej integracji w obszarze Unii Europejskiej (pozycja 2.6), do czego podstawę stanowiły dla mnie badania Komisji Europejskiej Special Eurobarometer 243 zatytułowane *Europeans and their Languages* z 2006 r. oraz badania CBOS na zlecenie Rady Języka Polskiego z 2005 r.

W innych artykułach poruszam problematykę teorii języka, dwa z nich wiążą się jeszcze z tematyką mojej rozprawy doktorskiej, tzn. dotyczą problemów z leksyko-graficznym opisem znaczeń przenośnych (pozycja 2.10) oraz szerzej nieco – zróżnicowania typów znaczeń wyodrębnianych przez teoretyków, które staram się usystematyzować (pozycja 2.11). Na ogólniejszym poziomie kwestie teoretyczno-językowe rozważam w eseju poświęconym recepcji teorii Wilhelma von Humboldta w koncepcji rosyjskiego husserlianisty polskiego pochodzenia Gustawa Szpeta (pozycja 2.46). Tekst jest omówieniem książki Szpeta przetłumaczonej na język polski i wydanej w 2013 r.

Teorii języka dotyczy również mój tekst uwzględniający poza problematyką sfery apelatywnej także zagadnienia dotyczące sfery onimicznej słownictwa (pozycja 2.9), w którym rozpatruję status onomastyki jako dziedziny językoznawstwa i wskazuję na pewne niedostatki w zakresie terminologii onomastycznej oraz omawiam różne z punktu widzenia procesów semantycznych sposoby wtórnego wykorzystania nazw własnych. Bardziej szczegółowo zajmuję się teorią apelatywizacji i zasadnością rozróżniania eponimów i eponimizmów w odrębnym tekście (pozycja 2.52), w którym analizuję pojęcie eponimu. W osobnym artykule (pozycja 2.53) uwagę poświęciłam kłopotom z przekładem jednostek eponimicznych różnego typu.

Doświadczenia na tym polu badawczym były mi bardzo pomocne w opracowywaniu materiału do szkolnej encyklopedii wiedzy o języku redagowanej przez prof. dr. hab. Andrzeja Markowskiego (pozycja 2.58). Byłam autorką 56 haseł z działy leksykologii i leksykografii. Innym zespołowym przedsięwzięciem o charakterze edukacyjnym, w którego realizację się włączyłam, było opracowanie zbioru ćwiczeń stanowiącego uzupełnienie do akademickiego podręcznika ze stylistyki autorstwa dr. hab., prof. UW Doroty Zdunkiewicz-Jedynak. Przygotowałam jeden autorski rozdział z ćwiczeniami dotyczącymi języka urzędowego oraz część ćwiczeń do rozdziału z zakresu analizy stylistycznej tekstu i stylistycznej wartości środków językowych (partia – wyrazy modne i szablony leksykalny) (pozycje 2.54–2.55).

Ponadto z powodzeniem mogłam wykorzystywać zdobytą wiedzę o systemie leksykalnym w dydaktyce i działaniach promotorsko-tutorskich. Większość spośród 11 zagranicznych stażystów, których miałam pod opieką, zajmowało się tematami badawczymi właśnie z zakresu leksykologii i teorii języka. Jedną współpracę zaowocowała także moim udziałem w przewodzie doktorskim studentki z Ukrainy, dla której

przygotowałam recenzję jej referatu doktorskiego. Także dwie wypromowane przeze mnie prace magisterskie dotyczyły tej tematyki (język autoprezentacji, imiona w słowniku Alojzego Osińskiego). Kwestii z pogranicza semantyki, onomastyki i przetwarzania języka naturalnego dotyczyła również recenzja projektu badawczego, którą opracowałam na zlecenie Narodowego Centrum Nauki (por. pozycja 15.1). Wątki leksykologiczne, semantyczne i onomastyczne towarzyszyły nie tylko mojej działalności edukacyjnej, lecz także stałe przewijały się w mojej aktywności popularyzatorskiej (por. pozycje 16.1–16.14, 2.58).

Na osobną wzmiankę zasługuje cykl felietonów, które publikowałam stale przez cztery lata w „Poradniku Językowym” w dziale „Objaśnienia wyrazów i zwrotów” (pozycje 2.12–2.42). W pisaniu tych tekstów łączyłam swoje kompetencje leksyko-graficzne, semantyczne, jak i normatywistyczne. Felietony te mają charakter leksykalno-normatywnych portretów jednostek językowych – nowych, rzadkich bądź budzących wątpliwości. Każde opracowanie było poprzedzone gruntowną kwerendą słownikową oraz korpusową. Filologiczna praca, jakiej wymagały ode mnie te teksty dała mi solidną podstawę do moich zapatrywań na słownikarstwo i dalszych badań w tym zakresie. W trochę podobnym tonie utrzymuje się tomik felietonów, które przygotowałam wraz ze studentami. Zachęcałam adeptów polonistyki, by przyjrzeni się współczesnej polszczyźnie, wykorzystując m.in. narzędzia normatywne, które poznali na prowadzonych przeze mnie ćwiczeniach z kultury języka polskiego. Zbiór 26 tekstów, do których dołączyłam parę własnych, zyskał przychylne opinie prof. dr hab. Haliny Satkiewicz i prof. dr. hab. Stanisława Dubisza i ukazał się nakładem Wydawnictw Uniwersytetu Warszawskiego jako dodatek do „Poradnika Językowego” (pozycja 2.78). Działalność tego rodzaju kontynuowałam w kolejnych latach, kiedy teksty studenckie pod moją redakcją ukazywały się regularnie w cyklu dwutygodniowym w formie elektronicznej na portalu Wydawnictw UW przeplatane tekstami moimi i zaproszonej do współpracy dr Agaty Hąci (pozycja 2.77).

Początki moich zainteresowań normatywnych wiązały się z okresem studiów magisterskich i pracą przy opracowywaniu haseł czasownikowych do *Nowego słownika poprawnej polszczyzny* pod redakcją prof. dr. hab. Andrzeja Markowskiego. Zagadnieniom poprawnościowym poświęciłam cztery artykuły, w tym jeden we współautorstwie, które dotyczyły głównie teorii kultury języka. Najistotniejszy był tekst stanowiący przegląd kryteriów oceny normatywnej, a zarazem przedstawiający krytyczne spojrzenie na sprawę adekwatności stosowanych kryteriów do sytuacji współczesnej polszczyzny (pozycja 2.7). Refleksje te kontynuowałam w artykule poświęconym nieco ogólniejszej kwestii współczesnego warsztatu normatywistycznego (pozycja 2.51) oraz w artykule przygotowanym wspólnie z prof. dr. hab. Andrzejem Markowskim dotyczącym roli działalności kulturalnojęzykowej i jej teoretycznych oraz metodologicznych podstaw (pozycja 2.49). Publikacje te dały asumpt do dyskusji o współczesnym

warsztacie normatywistycznym w gronie młodych językoznawców, czego rezultatem jest monografia *Nowe spojrzenie na kryteria poprawności językowej* (Markowski 2012), w której wspomniane artykuły stanowią podstawowy punkt odniesienia. Ponadto jeden z tekstów poświęciłam rozważaniom na temat praktycznych aspektów oceny kalk składowych w polszczyźnie (pozycja 2.4).

Z moimi zainteresowaniami zmianami we współczesnej polszczyźnie i jej ujęciu normatywnym ścisły związek miały działania praktyczne. Kwestie normatywne były jednym z wątków mojego seminarium magisterskiego i jedna z wypromowanych przeze mnie prac magisterskich była temu poświęcona (innowacje ortograficzne w blogach). Ponadto jako członek Komisji Onomastyczno-Ortograficznej Rady Języka Polskiego uczestniczyłam w posiedzeniach zespołu, na których były dyskutowane i aktualizowane dotychczasowe normy ortograficzne oraz wprowadzane nowe normy związane z pojawiającymi się potrzebami językowymi i zmieniającymi się realiami komunikacji werbalnej. Zagadnienia normatywne były też głównym, choć nie jedynym, tematem mojej działalności popularyzatorskiej (por. wspomniane już pozycje 16.1–16.14, jak również pozycje 11.26–11.31), w której obręb można zaliczyć zarówno wystąpienia w mediach, jak i wypowiedzi dla mediów i prowadzone szkolenia. Wiedzę z zakresu normatywistyki wykorzystywałam także w mojej działalności eksperckiej, przygotowując liczne recenzje i ekspertyzy językowe na użytek instytucji publicznych i prywatnych (por. pozycje 13.1–13.43).

Moim refleksjom nad zagadnieniami teoretycznymi towarzyszyły często refleksje nad rozwojem polskiego językoznawstwa, którym poświęciłam część moich badań, zwłaszcza prowadzonych w ramach własnego grantu badawczego przyznanego przez Fundację na Rzecz Nauki Polskiej (pozycja 3.6). Prace nad materiałami archiwalnymi (m.in. niepublikowanymi listami Adama A. Kryńskiego do Jana Karłowicza) dały początek opracowaniu historii powstania „Prac Filologicznych” i dyskusji związanych z ideą pisma, składem komitetu redakcyjnego itp. (pozycja 2.8). Studiując lwowskie materiały archiwalne, analizowałam również rolę Alojzego Osińskiego w historii polskiej nauki i rodzimego słownictwa, co było przedmiotem kolejnych moich tekstów (pozycje 2.5, 2.48).

Ważnym elementem mojej działalności związanej z podstawowymi badaniami metaleksykograficznymi są prace słownikarskie. Krótco przed uzyskaniem stopnia doktora napisałam słownik języka polskiego dla uczniów (pozycja 2.44), który w roku 2003 na podstawie recenzji prof. dr. hab. Jerzego Podrackiego i prof. dr. hab. Edwarda Polańskiego uzyskał rekomendację Rady Języka Polskiego dla szczególnie wartościowych publikacji. W kolejnych latach byłam zaangażowana w projekt naukowy pod kierownictwem prof. Eriki Worbs oraz prof. dr. hab. Andrzeja Markowskiego (pozycja 3.8), którego efektem był polsko-niemiecki słownik neologizmów (pozycja 2.57). Na użytek publikacji prowadziłam kwerendy

leksykalne, wprowadzałam materiał do bazy danych i weryfikowałam opisy w niej zawarte. Przedsięwzięciem na mniejszą skalę była realizacja projektu dotyczącego latynizmów w *Trylogii* Sienkiewicza (pozycja 3.9). Pomagałam w tworzeniu bazy danych i konsultowałam opracowanie materiału od strony warsztatu leksykograficznego. Najnowszym trwającym projektem słownikowym, w który jestem zaangażowana, jest *Internetowy słownik poprawnej polszczyzny* (pozycja 2.56). Do tej pory pracowałam, prowadząc kwerendy leksykalne na użytek opracowania siatki hasel.

Moje zainteresowanie leksykografią wiąże się także z organizowaniem forum wymiany myśli na ten temat. W latach 2005-2012 byłam kierownikiem Laboratorium Leksykograficznego, w ramach którego ze studentami i doktorantami dyskutowaliśmy i rozważaliśmy różne aspekty wiążące się z działalnością na niwie słownictwa. W tym samym czasie zaangażowałam się w pracę w Komitecie organizacyjnym cyklicznej konferencji *Głosa do Leksykografii*, którego członkiem jestem do tej pory.

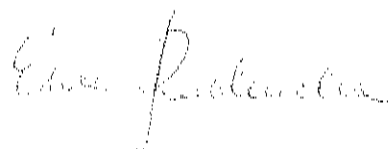
Z leksykograficznych pasji narodził się także mój pomysł opublikowania rękopiśmiennego słownika języka polskiego autorstwa Alojzego Osińskiego. Prace nad tym projektem rozwijałam systematycznie od roku 2004, co było bardzo utrudnione z racji niedostępności rękopisu w polskich zbiorach, jako że jedyny znany rękopis słownika stanowi własność Lwowskiej Narodowej Biblioteki Naukowej Ukrainy. W roku 2008 uzyskałam grant nad edycję elektroniczną *Bogactw mowy polskiej* (pozycja 3.5), którego efektem jest pierwsza tego rodzaju publikacja słownika rękopiśmiennego, w której przeszukiwalnemu tekstowi towarzyszy obraz cyfrowy oryginalnego rękopisu (pozycja 2.45). Pracami edytorskimi zajmowałam się również w ramach grantu pod kierownictwem prof. dr. hab. Andrzeja Dąbrówki przeznaczonego na dokończenie publikacji Wydania Sejmowego *Dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego*, na rzecz którego przygotowywałam transkrypcję i komentarze do poematu „Aratus” stanowiącego tom IX serii (pozycja 3.7).

Osobnym rodzajem działalności bazującej na moich zainteresowaniach językoznawczych było opracowywanie tematów na pisemne eliminacje szkolne oraz etap ustny zawodów szczebla centralnego Olimpiady Literatury i Języka Polskiego (pozycje 2.60–2.72), co wymagało ode mnie sformułowania zagadnienia językoznawczego do rozpatrzenia, a następnie jego sproblematyzowanie: wypunktowanie kwestii, które należy przemyśleć i z których omówieniem naukowym należy się zapoznać, wypunktowanie i opis zadań „badawczych”, które należy wykonać, a następnie opracowanie stosownej bibliografii danego zagadnienia. Tego rodzaju tematów opracowałam w sumie 13.

Prace badawcze starałam się zawsze łączyć z aktywnością w środowisku naukowym, angażowałam się w organizację konferencji (pozycje 8.1–8.11) i udział w tego rodzaju spotkaniach zarówno na forum krajowym (pozycje 5.9–5.23, 5.34, 5.36), jak i międzynarodowym (pozycje 5.1–5.8, 5.33, 5.35, 5.37–5.40), aktywnie

uczestniczyłam w pracach zespołów, których byłam członkiem (pozycje 10.1–10.10) – przede wszystkim macierzystego Zakładu Leksykologii i Kultury Języka na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego i obecnego zespołu interdyscyplinarnego Laboratorium Semiotycznego na Wydziale „Artes Liberales”, ale także m.in. Komitetu Głównego Olimpiady Literatury i Języka Polskiego, Fundacji Języka Polskiego, Komisji Ortograficzno-Onomastycznej RJP, Towarzystwa Kultury Języka i in. Swoją wiedzę i doświadczenie pogłębiałam także przy okazji wyjazdów na zagraniczne staze badawcze i dydaktyczno-badawcze (pozycje 6.1–6.10) i przy koordynowaniu programów międzynarodowej współpracy naukowej (pozycja 7.1) oraz współpracy międzyinstytucjonalnej (pozycje 7.2–7.3).

Wszystkie dotychczasowe działania badawcze są dla mnie ważnym doświadczeniem; pozwalającym na kontynuację pracy naukowej. Zamierzam rozwijać swoje kompetencje w najistotniejszych dla mnie obszarach – leksykologii, leksykografii i normatywistyki, zależy mi jednak na krytycznym rozpatrywaniu zagadnień z tego zakresu m.in. przez pryzmat koncepcji związanych z nurtem ekologii języka i szerzej – ekologii kultury. Jestem zaangażowana w zespołowe prace naukowe – w dalszym ciągu działam w zespole pracującym pod kierownictwem dr hab., prof. UW Doroty Zdunkiewicz-Jedynak nad *Internetowym słownikiem poprawnej polszczyzny*, dołączyłam też do zespołu kierowanego przez dr. hab., prof. UKSW Witolda Starnawskiego pracującego nad projektem *Pedagogia osoby Jana Pawła II. Słownik źródeł, terminów, związków znaczeniowych*.

Rozwiązania skrótów:

- ISJP = Bańko M. (red.), 2000, *Inny słownik języka polskiego*, t. 1-2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- PSWP = Zgórkowa H. (red.), 1994-2005, *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 1-50, Wydawnictwo KURPIŚZ, Poznań.
- SJPD = Doroszewski W. (red.), 1958-1969, *Słownik języka polskiego*, t. 1-10, Wiedza Powszechna, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- SJPLehr = Lehr-Spławiński T. (red.), 1938-1939, *Trzaski, Everta i Michalskiego słownik języka polskiego*, t. 1-2, Księgarnia Wydawnicza Trzaski, Everta i Michalskiego, Warszawa.
- SJPRyk = Rykaczewski E. (red.), 1866, *Słownik języka polskiego podług Lindego i innych nowszych źródeł*, t. 1-2, Księgarnia B. Benra, Berlin – Poznań.
- SJPSz = Szymczak M. (red.), 1978-81, *Słownik języka polskiego*, t. 1-3, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- SL = Linde S.B., 1807-1814, *Słownik języka polskiego*, t. 1-6, w Drukarni XX. Pijarów, Warszawa.
- SW = Karłowicz J. i in. (red.), 1900-1927, *Słownik języka polskiego*, t. 1-8, Kasa im. Mianowskiego, Warszawa.
- SWil = A. Zdanowicz i in., 1861, *Słownik języka polskiego*, t. 1-2, Maurycy Orgelbrand, Wilno.
- SWJP = Dunaj B. (red.), 1996, *Słownika współczesnego języka polskiego*, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 1996.
- USJP = Dubisz S. (red.), 2003, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1-4, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Bibliografia:

- Bańko M., 2001, *Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa. Studia o słowniku jednojęzycznym*, Wydawnictwo Wydziału Polonistyki UW, Warszawa.
- Gruszczyński W., 2000, *Wokabularze ryskie na tle XVI- i XVII-wiecznej leksykografii polskiej*, Wydawnictwo Aspra, Warszawa.
- Hass U., 2010, *In Search of the European Dimension of Lexicography* (online: http://www.linse.uni-due.de/linse/tagungen/hass_European-dimension-of-lexicography_SHORT_FINAL_VERSION_fer_LINSE.pdf, dostęp: 14.07.2017).
- Majdak M., 2008, *Słownik warszawski. Koncepcja, realizacja, recepcja*, Wydawnictwo Wydziału Polonistyki UW, Warszawa.
- Markowski A. (red.), 2012, *Nowe spojrzenie na kryteria poprawności językowej*, Wydawnictwo Wydziału Polonistyki UW, Warszawa.
- Matuszczyk B., 2006, *Słownik języka polskiego S. B. Lindego. Warsztat leksykografa*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Nowowiejski B., 2011, *Niemiecko-polski słownik Mrongowiusza. Źródła do historii polskiej leksyki i leksykografii*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Perloff M., 2011, *Zróżnicowane czytanie*, tłum. T. Cieślak-Sokolowski, „WIELOGŁOS. Pismo Wydziału Polonistyki UJ”, z. 1, s. 121-143 (podstawa przekładu: M. Perloff, 2004, *Differential Reading*, [w:] *idem, Differentials. Poetry, Poetics, Pedagogy*, University of Alabama Press, Tuscaloosa).
- Piotrowski T., 2001, *Zrozumieć leksykografię*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wałczak B., 1991, *Słownik wileński na tle dziejów polskiej leksykografii*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Poznań.
- Zgusta L., 2006, *Lexicography then and now*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Żmigrodzki P., 2008, *Słowa, słownik, rzeczywistość. Z problemów leksykografii i metaleksykografii*, Wydawnictwo Lexis, Kraków.